

Ruttkay János

Sokat beszélgettünk Ruttkay Jánossal a szakma 30-40 éves múltjáról, melyet saját tapasztalatai szemüvegén keresztül mesélt el nekem. „Akkor még nagyon más volt...”, emlékezett vissza. Akkor kezdett fordítani, amikor még nem volt számítógép, internet, vagy lehetőség arra, hogy elmentse vagy, hogy otthagyja egy kis időre a munkáját, mondván majd később folytatja, vagy akár csak hogy bejavítsa, ha volt valamilyen hiba benne. Valószínűleg ezért is volt nehezebb abban az időben fordítóként dolgozni, de talán akkor jobban is megbecsülték a szakmát.

Ruttkay János nem választotta ezt a pályát, a véletlen hozta így. Mindig is villamosmérnök akart lenni. Így miután befejezte a szakközépiskolát, felvételizett a Budapesti Műszaki Egyetemre (a mai BME-re). Az egyetemi évek alatt döbönt rá arra, hogy mennyire szereti az idegen nyelveket.

A rendszerváltás előtt az orosz kötelező tantárgy volt a közoktatásban (általános iskola 5. osztályától), ami azt jelentette, hogy minden diáknak tanulnia kellett a nyelvet, így Ruttkay Jánosnak is. Tíz évig tanulta, könnyen ment neki. Aztán el is ment nyelvvizsgázni, ami abban az időben még nem volt a diploma előfeltétele, de ő úgy gondolta jó lesz az még valamire. Elsőre sikerült felsőfokot szereznie. Ehhez tudnunk kell azt, hogy abban az időben csak egyféle nyelvvizsga létezett, amelyen olyan szintet ért el a vizsgázó, amennyire jól teljesített, tehát az alaptól egészen a felsőfokig. Az angollal és a franciával másképp ismerkedett meg. Ruttkay János azért tanulta meg ezeket, mert érdekelték. Már dolgozott, amikor elkezdte az angolt, többnyire szépirodalmat olvasott, különösen Somerset Maugham műveit szerette, aki időközben kedvenc írója lett. Ezután kezdett el franciául tanulni egy szigorú tanfolyam keretében, a rettegett „Rigó utcánál” (ma

már ez hivatalosan az ORIGO nyelvvizsga). Mindkét nyelvből megkapta a felsőfokot, ekkor is elsőre. Említette, hogy ráragadt egy kis német is, ugyanúgy olvasás által, de ebből sosem vizsgázott le.

De mikor is lépett Ruttkay János a fordítás kanyargó ösvényére? Már egyetemistaként keresett egy kis - az ő szavaival élve - „zsebpénzt” azzal, hogy az OMIKK-nak (Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár) készített fordításokat. A diploma megszerzését követően egy külkereskedelmi vállalatnál helyezkedett el, de hamar otthagyta ezt az állást. 1976 volt az az év, amikor ténylegesen fordítóként kezdett el dolgozni egy műszeripari cégnél. Akkoriban csak oroszról fordított. Utána tett egy kitérőt az építőiparba, de nem érdekelte ez a témakör. Hat évvel később a MATÁV-nál (ma: Magyar Telekom Nyrt.) kezdett el dolgozni. Úgy érezte, ez az a hely, amit keresett: szerette a fordítási munkákat, a közeget, de legfőképpen azt, hogy otthonról tudott dolgozni, vagyis a szabadúszók és alkalmazottak helyzetéből csak a pozitívumokat élvezte. Sajnos a privatizáció véget vetett azoknak a remek éveknek és ki kellett találni valamit a megélhetésért. Így a volt MATÁV-os fordítókkal alapított egy kft-t. Habár élvezte a szabadúszó lét kiváltságait, szembesülnie kellett azzal, hogy a technika fejlődésével kezdtek elfogyni a fordítandó műszaki szövegek. Mostanában, amivel foglalkozik az a nemzetközi sajtószemle, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóságnak (NMHH).

Amellett, hogy főleg oroszról, majd angolból és olykor franciából fordított magyarra, Ruttkay Jánost tolmácsolási feladatokra is felkérték. Elmondta nekem, hogy ő nem 'tolmács alkat', nem is szerette igazán, de érdekes volt és a megkereséseknek köszönhetően olyan országokba látogathatott el, olyan gyönyörű helyeket láthatott, amikről mások akkor csak hallottak, de sosem láthattak. Sosem tolmácsolt magas beosztásúaknak, ahogy elmondta, munkatársait kísérte a tárgyalásokra, és ha el kellett utazniuk valahova a partnerekkel. A találkozók folyamatosan fordított oroszról magyarra. A cég, amelynek akkor dolgozott KGST szintű szabványosítással foglalkozott, nagyon nehéz volt dűlőre jutni az egyes partnerekkel a szabványok kidolgozásánál a különböző szempontokat figyelembe véve. Azok az utazások a Szovjetunióba, Csehszlovákiába, Romániába, Lengyelországba és az NDK-ba felejthetetlen emlékeket hagytak hátra: Egyszer,

jártak egy olyan orosz városkában, ahol minden, kezdve a szobroktól, az emberek ruhájáig minden szürke, sápadt volt, az utcákon nem voltak boltok, nagyon lehangoló látvány volt. Aztán, egy másik alkalommal pedig, egy olyan üdülőben szálltak meg, amely egy nyírfaerdő közepén volt. „Az orosz táj gyönyörű, de az orosz városkák... Örülök, hogy ott voltam, örülök, hogy láttam, de nagyon sajátos élmény volt” - emlékszik vissza Ruttkay János.

Ezek alatt a 'kiküldetések' alatt sok nem hétköznapi élménnyel is gazdagodott: Egyszer, amikor Moszkvában az egyik reptérről egy másikra utaztak busszal, a vendéglátók elkezdtek valamilyen konyakkal megtöltött 2,5 dl-es poharakat hátraadni. A poharak kétharmada papír volt és csak az aljuk volt impregnálva, szóval hamar meg kellett inni, ha nem akarták leönteni magukat. Gyorsan megitta, viszont rögtön utána a vendéglátók sózott hallal kínálták őket. Meglepetésére, senki nem 'ázott el', mivel az a sós hal felszívta az alkoholt. Tehát így lehet túlélni nagy mennyiségű alkoholnak az elfogyasztását. Egy másik történet, amelyet megosztott velem már Magyarországon történt. Ez arról árulkodik, hogy egy tolmácsnak fel kell készülnie a váratlan helyzetekre: A máltai csapat mellett tolmácsolt az íjász világbajnokságon, Kecskeméten. A záróünnepségen felkérték, hogy tolmácsolja magyarról angolra Csanádi Árpád, az akkori MOB (Magyar Olimpiai Bizottság) főtitkár üdvözlő szavait a mikrofonba. Nem szóltak neki előre, felkészülni sem volt ideje, ezenkívül akkor mindenki tudta, hogy Csanádi az ENSZ mind az öt nyelven beszél (kínaiul, oroszul, spanyolul, angolul és franciául), tehát „nem volt hálás feladat egy ilyen poliglott ember szavait tolmácsolni” - jegyzi meg Ruttkay János. De szerencsére végül minden rendben ment.

Kérdeztem őt arról is, hogy a saját életútja, tapasztalatai alapján hogyan látja a szakmát. Szabadúszóként, vagy legalábbis, amikor otthon dolgozott a MATÁV kötelékében, élvezhette a kötetlen munkaidő hozta szabadságot, azt, hogy egyszerre több megbízónak is tudott dolgozni és, hogy otthon tudott maradni a gyerekeivel vagy, hogy mindenhova odaért időben. Ezzel szemben kimaradtak az életéből a kollegákkal folytatott beszélgetések, a személyes kapcsolatok megkoptak. Ezen kívül megosztott velem egy nagyon érdekes gondolatot, ami eddig nem is jutott eszembe a szakmával kapcsolatban, hogy az ember egyszerűen elszokik a

beszédtől. Néha, amikor kimond egy szót, érzi, hogy elrontotta és ki kell javítania magát. Ruttkay János elmondta nekem, hogy nem bánja, hogy ezt a pályát választotta, természetesen voltak hátrányai, de leginkább előnyei és, ami a legfontosabb, hogy azt csinálhatta, amit szeretett.

Beszélgetésünk végén, arra voltam kíváncsi, hogy hogyan nézett ki a fordító munkája 30-40 évvel ezelőtt. Akkor még csak be kellett tennie a papírt az írógépbe és elkezdett írni. Összesen hat példányban kellett elkészítenie a fordítást, lett egy eredeti és a többi indigó. Ha hibázott, nem tudta kijavítani, ha nem ismert egy szót fel kellett hívnia valakit vagy meg kellett néznie egy szótárban vagy egy szakkönyvben. De, akkor is, folytatnia kellett a munkát, nem hagyhatta ott befejezetlenül. Aztán eljött a szövegszerkesztő és a Commodore kora. „Óriási dolog volt” - jegyzi meg Ruttkay János, mert félretehette a fordítást egy időre, javíthatott egy hibát vagy elmenthetett egy dokumentumot. Ugyanakkor a Commodore képernyőjén nem látszódott egyben a sor, meg kellett várnia a számítógép megjelenését, hogy a szöveg oldalát egyben lássa.

De az igazi fordulópontot az internet és az online szótárak megjelenése jelentette. Ruttkay János megemlíti, hogy egyetért Lomb Katóval abban, hogy egy szó teljesen mást jelenthet a szövegkontextusban, mint a szótárban, az igazi előfordulási környezete a szónak a szöveg, ezért is lett az internet nagyon hasznos. Továbbá, egy ismeretlen szót hamar meg lehet találni. Másrészt, mivel a fordító munkája ez által felgyorsult, az elvárások is nagyobbak lettek, vagyis elvárták tőle, hogy minden szót megkeressen, mivel biztosítva volt a lehetőség. Aztán jött a Trados. Ruttkay János bevallotta, hogy örül, hogy ez kimaradt az életéből. Az „órászmester” metaforájával szemlélteti véleményét, aki megtanulja a mesterséget, de ma már csak az üzletben ül és elemet vagy szíjat cserél. Őt idézve: „A nagyi házi zserbója mégiscsak jobb, mint a bolti. Nem kell vele vacakolni, de a nagyié mégiscsak jobb”.

Beszélgetésünk során egy nagyon érdekes történetet hallhattam arról, hogy hogyan találta meg hivatását Ruttkay János, milyen nehézségekkel kellett szembenéznie pályája során és, hogy milyen előnyei vannak a fordítói szakmának. Nagyon tanulságos és megkapó utazásban lehetett részem. A történetén keresztül

egy kis bepillantást nyerhettem a szakma múltjába és megérthettem, hogy mennyire más idők voltak azok. Ezen kívül, bizonyosságot kaptam, arról mennyire hasznos, ha az ember beszél idegen nyelveket. Nem tudom és nem is akarom megítélni, hogy könnyebb volt-e akkor fordítóként dolgozni vagy sem, de abban biztos vagyok, hogy - habár sok stresszel jár - sokkal érdekesebb, mint a legtöbb hivatás. Mindezekén túl, szerencsésnek tartom magam, hogy kaphattam egy szeletet a 'nagyi zserbójából', remélem mindig értékelni fogják.

Készítette:

Kucsera Tímea Zsuzsanna

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Fordító és tolmács MA

2016. május 1.